

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภูมิวัฒนธรรม (cultural landscape) เป็นกระบวนการพื้นฐานในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งมีวิถีวัฒนธรรม (way of life) รวมกันในกลุ่มชนชาติพันธุ์ เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคนและคน ระหว่างคนกับวัฒนธรรมในพื้นที่ ตลอดจนการอนุรักษ์และกระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรมเพื่อให้เข้าใจรากเหง้าของชาติพันธุ์และแผ่นดินของผู้อาศัย ทุกวันนี้สภาพสังคม สภาพสิ่งแวดล้อมได้รับผลกระทบจากการปรับประเทศและการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีเกิดการเคลื่อนย้ายของคนท้องถิ่นแทบจนไม่สามารถมองอดีตได้ การศึกษาท้องถิ่นผ่านกระบวนการศึกษาการอนุรักษ์และการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของคนในพื้นที่เป็นอีกกระบวนการหนึ่งเพื่อทำความเข้าใจ “ภูมิวัฒนธรรม” ที่เปลี่ยนแปลง ท่ามกลางความหลากหลายและการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรม ทำให้ผู้คนในสังคมปัจจุบันที่เป็นคนรุ่นใหม่มีชีวิตอยู่ในสังคมอุตสาหกรรม อาจไม่รู้จักรและไม่เข้าใจในรากเหง้าความเป็นมาของแผ่นดิน รวมทั้งผู้คนในท้องถิ่นก็เคลื่อนย้ายออกไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ จนแทบไม่อาจให้ข้อมูลถึงความเป็นมาในอดีตได้ ดังนั้นชาติพันธุ์ที่น่าสนใจในเรื่องของการปรับตัวอีกชาติพันธุ์หนึ่งก็คือชาติพันธุ์มอญ ที่พยายามอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของตน เพื่อคงอัตลักษณ์ความเป็นมอญในแผ่นดินไทย

กล่าวได้ว่าชาติพันธุ์มอญ เป็นชนชาติที่เคยเจริญรุ่งเรืองมากที่สุดชาติหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอารยธรรมและภาษาเป็นของตนเองมาแต่โบราณ อาณาจักรมอญตั้งอยู่บริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำอิรวดี ซึ่งอยู่ในเขตพม่าตอนล่าง (Lower Myanmar) ปัจจุบัน นักวิชาการทางภาษาศาสตร์และทางมานุษยศาสตร์ได้จัดชาวมอญไว้ในกลุ่มชนที่ใช้ภาษาตระกูลมอญ - เขมร (Mon-Khmer) ในช่วงเวลา 700 ปี อาณาจักรมอญเกิดการแย่งชิงอำนาจภายในและการรุกรานจากพม่าทั้งยังถูกพม่าปกครองอย่างกดขี่ เป็นเหตุให้บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะสงครามอยู่เสมอในที่สุด พ.ศ. 2300 ก็ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของพม่า โดยไม่มีโอกาสฟื้นตัวหรือตั้งอาณาจักรได้อีกจนกระทั่งปัจจุบัน ทำให้ชาวมอญพากันอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศไทยหลายครั้ง ชาวมอญเหล่านั้นได้มาเป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งของไทย และได้สืบลูกหลานมาจนถึงทุกวันนี้ (สุภรณ์ โอเจริญ, 2541, หน้า 1-13)

จะเห็นได้ว่าชาวมอญมีบรรพบุรุษที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกันอันเจ็บปวดขมขื่นเพราะต้องพ่ายแพ้ต่อพม่า ถูกรุกไล่ จนทำให้มอญต้องตกอยู่ในสภาพชนชาติไร้แผ่นดิน และต้องย้ายถิ่นอพยพเข้ามาอยู่บนแผ่นดินไทย สิ่งที่ทำให้ชาวมอญรู้สึกร่วมกันเหมือนอยู่ในบ้านเกิดเมืองนอนเดิมของตนก็คือการรักษาศิลปวัฒนธรรมประเพณีแบบมอญในด้านต่าง ๆ เอาไว้ให้คงอยู่สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน และชาวมอญเป็นผู้ที่เคร่งครัดในพระพุทธศาสนาแต่ก็นับถือผีด้วยมีประเพณีที่ยังคงถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องนั่นก็คือประเพณีของชาวมอญทางศาสนาและทางพิธีกรรม ประเพณีทางศาสนา มีประเพณีต่าง ๆ ดังนี้ ประเพณีสงกรานต์ (อะต๊ะ) คือ ประเพณีขึ้นปีใหม่ของชาวมอญจะเริ่มตั้งแต่วันที่ 13-15 ของทุกปี ชาวบ้านจะเริ่มทยอยกันทำงานมประเพณีเพื่อนำไปทำบุญในวันสงกรานต์ ที่คนมอญเรียกว่า “กวันสะกอ” คือกาละแม และก็มีข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียวแก้ว ข้าวตอกตัง เป็นต้น ชาวบ้านมอญจะนำอาหารและขนมไปทำบุญที่วัด 3 วัน คือตั้งแต่ 13-15 ในช่วงสงกรานต์นี้จะมีประเพณีย่อย ๆ อีกหลายอย่าง เช่น การส่งข้าวสงกรานต์ การปล่อยนกปล่อยปลา (สะเหละฮ์สะเจมสะเหละฮ์กะ) เป็นการสะเดาะเคราะห์ให้แก่ตนเองทำให้มีอายุยืนยาว การแห่หงส์ชงตะขาบ (ประเวณอยกว่าจก่ป่าบกออะแลมเทียะกิ) เป็นประเพณีที่มีความสำคัญและแสดงเอกลักษณ์ของชาวมอญอย่างเด่นชัด หงส์ถือเป็นสัตว์ที่สูงศักดิ์ของชาวมอญ เสาหงส์ที่อยู่หน้าวัดเรียกเป็นภาษามอญว่า “กีหยังโหน” จะใช้ชงตะขาบแขวนไว้ที่เสาหงส์ ซึ่งชงตะขาบภาษามอญเรียกว่า “อะลามเทียะกิ” มีลักษณะเป็นผ้าแดงกว้าง 1 เมตร ยาวประมาณ 4 เมตรหรือแล้วแต่ความยาวของเสาหงส์ในแต่ละวัดประจำหมู่บ้าน ประเพณีค้ำตันโพธิ์ (ที่อก-ชีว) ชาวมอญถือว่าการค้ำตันโพธิ์เป็นการค้ำจุนศาสนา ประเพณีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ (สะเหลิมซัง) สมัยก่อนเชื่อว่าการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่เป็นการที่ผู้ใหญ่ให้พรแก่ลูกหลานถือเป็นสิริมงคล เป็นต้น ประเพณีทางพิธีกรรม ได้แก่ ประเพณีการเกิด (ประเวณอย กระตอโต๊ะฮ์) ในสมัยก่อนจะมีการอยู่ไฟสำหรับผู้เป็นมารดา รกเด็กจะต้องนำมาฝังดิน เด็กคลอดใหม่จะให้นอนในกระด้งใช้ผ้าผูกเป็นกระโจมต่างมุ้ง ถ้าเป็นเด็กชายจะวางสมุดดินสอลงไปด้วยเป็นเคล็ดให้เรียนเก่ง เป็นผู้หญิงจะวางเข็มด้าย เป็นเคล็ดให้เก่งการบ้านการเรือน ประเพณีการ โกงผมไฟ (ประเวณอย กะฮ์โซกโก้ว) ทารกเมื่อเกิดได้ประมาณ 1-2 เดือน ก็จะจัดพิธี โกงผมไฟอันเป็นผมแรกเกิด ประเพณีการบวช (ประเวณอย ปะสะมอย) ถือเป็นประเพณีที่ชาวมอญผู้เลื่อมใสในพุทธศาสนาทุกคนยึดมั่นปฏิบัติกันมาแต่โบราณ เมื่อชายหนุ่มมีอายุครบ 20 ปีจะต้องบวชโดยเชื่อว่าพ่อแม่จะได้บุญ เมื่อสึกแล้วจึงแต่งงานได้ นาคจะแต่งตัวสวยงาม นุ่งผ้าม่วงปล่อยชายแบบจีบหน้านาง คาดเข็มขัด ห่มผ้าสไบเฉียงสีสด ใต่กำไลมือ กำไลเท้า สร้อยคอ ยังไม่โกนผมและคิ้ว โดยจะโกนในวันถัดไปคือวันบวชจริง ในพิธีนี้จึงต้องมีการนำอาหารเครื่องเช่น ไปบูชาบอกกล่าวผีบรรพบุรุษที่เสารือน เป็นการแสดงความเคารพ รวมทั้งไปบอกกล่าวขอขมาลาโทษต่อเจ้าพ่อที่รักษาหมู่บ้านที่บริเวณต้นโพธิ์ใหญ่ ขณะเดียวกันในทางโลก ก็

จะต้องนำรูปเทียนหมากพลูใส่พานเพื่อไปขอขมาลาโทษต่อญาติผู้ใหญ่ให้ทั่วถึงทุกคน ประเพณีการแต่งงาน (ประเวณอย เจี๊ยะสะเมี้ยว) จะทาบทามสู่ขอตกลงจำนวนสินสอดทองหมั้นแล้วกำหนดวันแต่งงานตามฤกษ์ เหมือนกับธรรมเนียมของไทย ประเพณีการตาย (ประเวณอย โกลนแฝะ) เมื่อมีคนตาย ชาวมอญจะนิมนต์พระ 4 รูป มาสวดพระอภิธรรมที่บ้าน หรือเชิญผู้มีความรู้มาอ่านหนังสือต่าง ๆ เพื่ออยู่เป็นเพื่อนศพ แล้วสิ้นสุดด้วยพิธีเผาและเก็บกระดูก

กล่าวได้ว่าประเพณีของชาวมอญทางศาสนาและทางพิธีกรรมนั้น เป็นประเพณีที่ชาวมอญยังให้ความสำคัญและถือปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่องในหลายพื้นที่ บางพื้นที่ที่ถดถอยลงหรือสูญหายไปแล้ว แต่ที่หมู่บ้านมอญตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง ชาวมอญในชุมชนยังคงมีผู้สูงวัยเป็นแกนนำในการอนุรักษ์ และสืบสาน ประเพณีสำคัญของชาวมอญตำบลทรงคนองที่จัดขึ้นในวันสงกรานต์ก็คือประเพณีแห่หงส์ ชงตะขาบ โดยหมู่บ้านมอญตำบลทรงคนองทั้ง 3 หมู่จะร่วมมือกันทำชงตะขาบเพื่อใช้แห่ในวันที่ 13 เมษายนของทุกปี ชงตะขาบของตำบลทรงคนองจะใช้ผ้าสีแดงขนาดกว้าง 1 เมตร ยาวประมาณ 5 เมตร เมื่อทำชงเสร็จแล้วก็จะทำพิธีเจิมชงตะขาบ หรือเรียกว่าทำบุญกลางบ้านในวันที่ 6 เมษายนของทุกปี หมู่บ้านมอญทรงคนองเป็นหมู่บ้านแรกที่มีเสาหงส์อยู่บริเวณหน้าวัดคันลัด โดยเชื่อว่าชงตะขาบถวายเพื่อเป็นพุทธบูชาพระพุทธรเจ้า และรำลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จากการสัมภาษณ์นายประพันธ์พงษ์ เทวคุปต์ ประธานพิพิธภัณฑสถานบ้านมอญ (2557, 7 เมษายน) กล่าวว่า ปัจจุบันนี้การทำชงตะขาบของตำบลทรงคนองนั้น มีผู้สูงวัยเป็นผู้สืบทอดการทำชงตะขาบเพียงไม่กี่คน การทำชงตะขาบก็จะร่วมมือกันทำทั้ง 3 หมู่ ก็ทำกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษแล้ว ขั้นตอนการทำชงตะขาบไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรได้รับการถ่ายทอดมาจากการทำให้ดู ลงมือปฏิบัติจริงจนชำนาญ การแห่ชงตะขาบสมัยก่อนก็ทำกันเฉพาะในหมู่บ้านเท่านั้น ไม่ได้มีการตกแต่งมากมาย ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น เยาวชนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจที่จะสานต่อ อีกทั้งคนในชุมชนก็รู้ความเป็นมาน้อยลง ปัญหาการทำชงตะขาบที่มีผู้สูงวัยเป็นผู้สืบสานในชุมชน โดยเยาวชนรุ่นใหม่ให้ความสนใจน้อยลงนั้นสอดคล้องกับความเห็นของนางสุวรรณ มากลั่น ผู้จัดการขบวนแห่ประเพณีแห่หงส์ ชงตะขาบของตำบลทรงคนอง (2557, 7 เมษายน) กล่าวว่า หากเยาวชนรุ่นใหม่ไม่สานต่อการทำชงตะขาบแล้ว เป็นเรื่องที่น่ากังวลใจว่าชงตะขาบในอนาคตอาจจะผิดเพี้ยนไปจากต้นแบบ ซึ่งชุมชนต้องร่วมแรงร่วมใจในการอนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่คู่ชุมชนต่อไป

จึงสามารถสรุปได้ว่าความเป็นมาของชาวมอญตำบลทรงคนองที่ยาวนานจนเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน คือประเพณีการแห่หงส์ ชงตะขาบ ปัจจุบันวิธีการถ่ายทอดการทำชงตะขาบมักจะเป็นผู้สูงวัย และเยาวชนรุ่นใหม่ไม่สนใจการทำชงตะขาบแล้ว จะมีก็เพียงแต่ร่วมขบวนแห่ในเทศกาลวันสงกรานต์เท่านั้น ซึ่งมีความสนใจน้อยลงทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้า

เข้าสู่ชุมชน และสังคมในปัจจุบันเป็นยุคการสื่อสารไร้พรมแดน ทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ให้ความสนใจในภูมิปัญญาชาวบ้านน้อยลง ความเจริญก้าวหน้าที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวมอญอย่างต่อเนื่อง ทำให้วิถีชีวิตของชาวมอญกลมกลืนกับชาวไทยจนแยกไม่ออก ยังคงเหลือเพียงผู้สูงอายุอยู่ไม่มากนักที่เป็นผู้ถ่ายทอด และรูปแบบการจัดงานประเพณีแห่งสั ชงตะขาบก็มีความเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิตสังคมเมืองที่เจริญก้าวหน้าขึ้นทุกวัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการศึกษาวิจัยเรื่องประเพณีแห่งสั ชงตะขาบ ของชาติพันธุ์มอญ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อให้เกิดเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีให้คงอยู่กับชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาการอนุรักษ์ และสืบสานประเพณีแห่งสั ชงตะขาบ ของชาติพันธุ์มอญ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา ความเชื่อ ในประเพณีแห่งสั ชงตะขาบ ของชาติพันธุ์มอญ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษาแนวทางอนุรักษ์ และสืบสานประเพณีแห่งสั ชงตะขาบ ของชาติพันธุ์มอญ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อศึกษาคุณประโยชน์ในประเพณีแห่งสั ชงตะขาบ ของชาติพันธุ์มอญ ตำบลทรงคนอง ที่มีต่อสังคม

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งขอบเขตการวิจัย คือ

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ ศึกษาในประเด็น ดังนี้
 - 1.1 ความเป็นมา ความเชื่อในประเพณีแห่งสั ชงตะขาบ ของชาติพันธุ์มอญ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
 - 1.2 การอนุรักษ์และสืบสานในประเพณีให้คงอยู่ชุมชนมอญตำบลทรงคนอง โดยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 1.3 ด้านคุณประโยชน์ของประเพณีสร้างประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน หน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น และภาคธุรกิจการค้า

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่ในการศึกษาคือ หมู่บ้านมอญ ตำบลทรงคนอง 3 หมู่ (ในปัจจุบัน) ได้แก่ หมู่ 7 บ้านโรงเรือ หมู่ 8 บ้านทรงคนอง และหมู่ 9 บ้านหัวรอ ซึ่งเดิมทั้ง 3 หมู่เป็นหมู่บ้านมอญตั้งแต่อดีตไม่มีเลขที่หมู่ และเรียกรวมกันเป็นหมู่บ้านมอญทรงคนอง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อหาแนวทางอนุรักษ์ และสืบสานประเพณีแห่งสัจจะของชาติพันธุ์มอญตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพประกอบ

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความเป็นมา หมายถึง ความเป็นมา ความเชื่อและขั้นตอนการทำชงที่เกี่ยวกับประเพณีแห่งหงส์ชงตะขาบของชาวมอญ ในที่นี้หมายถึงหมู่บ้านมอญตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาประเพณีการแห่งหงส์ ชงตะขาบ ของชาวมอญ ตำบลทรงคนองแบบดั้งเดิมไว้ให้คงอยู่สู่ชนรุ่นหลังต่อไป

การสืบสาน หมายถึง การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการทำชงตะขาบแบบมอญจากบรรพบุรุษ ของชาวมอญตำบลทรงคนองให้ยั่งยืนต่อไป

ประเพณีแห่หงส์ ชงตะขาบ หมายถึง ประเพณีที่ชาวมอญร่วมกันจัดขบวนแห่ในวันที่ 13 เมษายนของทุกปี ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ จะใช้หงส์เป็นสัญลักษณ์แทนถิ่นกำเนิดและชงตะขาบเป็นความเชื่อตามตำนานทำด้วยผ้าสีแดงเมื่อแห่เสร็จจะนำไปแขวนไว้ที่เสาหงส์บริเวณหน้าวัด

ชงตะขาบ หมายถึง ผ้า หรือกระดาษที่ตัดเป็นสัดส่วนและต่อกลาย ใช้สำหรับแขวนที่เสาหงส์ เป็นสัญลักษณ์ของชาวมอญตำบลทรงคนอง ทำเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และรำลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว

ชาติพันธุ์มอญ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากพม่าตอนล่าง ส่วนหนึ่งได้เข้ามาอาศัยอยู่ที่อำเภอพระประแดง และมีการกระจายตั้งบ้านเรือนที่ตำบลทรงคนอง ปัจจุบันเรียกว่าหมู่บ้านมอญตำบลทรงคนอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมา ความเชื่อในประเพณีแห่หงส์ ชงตะขาบ
2. ทราบถึงแนวทางการอนุรักษ์ และสืบสานประเพณีแห่หงส์ ชงตะขาบ ของชาติพันธุ์มอญ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
3. ชุมชนทราบถึงคุณประโยชน์ของประเพณีแห่หงส์ ชงตะขาบ และสร้างความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์มอญ นำมาซึ่งความสุขมวลรวมของประชากร